

De overige cultures werden in sterke mate aangetast. Op Java en Sumatra samen werd ruim een tiende van het rubberareaal dat bezit was geweest van ondernemingen, gerooid maar bij de thee- en koffiecultuur op Java was het percentage groter: 52, resp. 28%. De productie van thee liep terug van 40 200 ton in '40 tot 1 700 ton (in het seizoen '44-'45), die van koffie van 38 000 ton (van juli '42 t.e.m. maart '43) tot minder dan 10 000 ton in '45. De productiedaling was dus aanzienlijk groter dan de verkleining van de arealen, anders gezegd: de cultures leverden per ha veel minder op. Dat kwam door onvoldoende bemesting en ondeskundige behandeling. Op de thee-ondernemingen werden voorts veel fabrieken beschadigd, andere omgezet in fabrieken voor het vervaardigen van touw en zakken.

Een nog veel zwaardere klap werd aan de suikercultuur toegebracht. Van de 85 suikerfabrieken op Java waren in '45 nog maar 13 in werking. Sommige waren volledig gesloopt, andere gebruikt voor de vervaardiging van uit suikerriet gestookt butanol dat de Japanners wilden gebruiken voor de productie van vliegtuigbenzine. De suikerproductie, 1,3 mln ton in '42, was, via 680 000 ton in '43 en 500 000 ton in '44, in '45 gedaald tot 84 000 ton, oftewel per hoofd van de bevolking ca. 1,7 kilo suiker in een geheel jaar, als alle geproduceerde suiker in distributie was gebracht.¹ Dat was niet het geval: cijfermateriaal (het is helaas onvolledig) doet vermoeden dat de Japanners in de jaren '42-'45 ongeveer een zesde van de totale suiker oogst naar zich toe hebben gehaald ten behoeve van hun strijdkrachten in het *Nanjo*-gebied. Suiker was aan het einde van de bezetting op Java bijzonder schaars geworden.²

Het zou rationeel zijn geweest als de Japanners rijst hadden laten planten op alle *sawahs* die niet langer voor de suikerrieteteelt werden gebruikt, maar dat is niet het geval geweest, althans: op een deel lieten zij castorpitten planten en zelfs mais. 'Achter hun plannen kwam je niet', schreef een Europees planter in zijn herinneringen,

'of misschien wisten zij deze zelf niet. Als hun hoofdkantoor zei: 'Je moet eens kijken of je mais kunt planten', dan wilden zij overal mais planten, ook op natte *sawahs*. Ik ageerde eerst sterk, maar liet het toe tot hilariteit der bevolking'³ -

¹ Aannemelijk is dat door de bevolking veel suikerriet werd aangeplant waarvan de ongeraffineerde bruine suiker niet werd afgeleverd. ² In augustus '44 was op heel Java de suikerdistributie ingevoerd; het rantsoen bedroeg 1 kg per hoofd per maand. Wij veronderstellen dat die rantsoenen in de loop van '45 in het geheel niet meer ter beschikking gesteld werden. ³ *NI*, p. 278.